ספר צדקת הצדיק - אות רכה

רכה) דברי תורה שעוברים דרך הלב פירוש שהלב מרגיש ומתפעל בהם הוא נקרא עץ חיים וסמא דחיי. כי הלב מקור החיות כמו שנאמר (משלי ד' כ"ג) כי ממנו תוצאות חיים וכאשר הוא מתפעל הרי שורש חיותו מתפעל על ידי הדברי תורה ומולידה חיות באדם. וזהו על ידי שיראת חטאו קודמת לחכמתו כי היראה בלב כמו שאמרו ז"ל (יומא ע"ב ע"ב) על פסוק (משלי י"ז ט"ו) ולב אין ויראה נוקבא ותורת אמת דכר להשלים ולשמח הלב כמו שנאמר (תהלים י"ט ט') פקודי וגו' אחר היראה המולדת לב נשבר ועצבות. ואז הדברי תורה נבלע בלב ומתקיימת כי בלב מקום רתיחת הדם ועל ידי תוקף החשק וכיסופין למתיקות הדברי תורה מתגבר כח האש שבו וכדרך שאמרו (תענית ד'.) אורייתא דקא מרתחא ליה. וידוע כח הבישול להבליע והבלוע אינו יוצא עוד. מה שאין כן בצונן וקרירות דהיינו שאינו עובר דרך הלב שהגם שמבין חכמה במוחו ומשיג עניני אלהות ודברי תורה אין הלב מתפעל על ידי זה כלל כי הוא כלמד חכמה חיצונית שאין לו שייכות לזה לפי שלא קדם יראת חטא שיתבונן על חסרונו וצורך הדברי תורה להשלימו אז אין חכמתו מתקיימת כדרך שאמרו בדואג (סנהדרין ק"ו ע"ב) דשכח הכל משום דרחמנא ליבא בעי שיהיה הדברי תורה נרגש בלב זהו העיקר שאז יש בו חיות והוא נבלע בו:
ובלאו הכי אמרינן בשבת (ל"א.) מוטב שלא העלית היינו כי חס ושלום יוכל להיות סמא דמותא כמו שאמרו ביומא (ע"ב ע"ב) כי בתלמיד חכם היצר מתגבר כמו שאמרו בסוכה (נ"ב.) וגם זה נקרא תלמיד חכם וכמו דואג ואחיתופל שנקראו תלמידי חכמים בכל מקום. וכשאין לו יראת חטא להגביר על היצר אז יוכל להיות חס ושלום כענין אחר שאמרו ז"ל (חגיגה ט"ו ע"ב) ספרי טועין וכו' וזמר יוני וכו' פירוש שכל חכמתו היה דוגמת לימוד חכמה חיצונית בתורת חכמה לבד ולא להשלמת החסרון שזהו עיקר שם תורה. ומשום דלא היה נקי אגב אימיה כידוע דאבא ואמא הם מוח ולב והוא חכמת מוחו מרובה רק דלב אין דהיינו אימא:
וכן בפשטיה מסתמא זוכין זה כל אחד מאב ואם הגשמיים כמו שאמרו (עדיות סוף פרק ב') האב זוכה לבנו בחכמה ואב מזריע לובן שממנו מוח ואשה אודם שממנו בשר ודם (נדה ל"א. לגירסת שאלתות) והלב בכלל. ומזה בא טומאת זיבה כי תורה נמשל לאשה (יבמות ס"ג ע"ב) והתלמיד חכם הוא האיש המשפיע בה. וקרי יוצא מאבר חי וזיבה מאבר מת. והיינו שלא על ידי התפעלות החשק שבלב כלל כנודע:

ספר צדקת הצדיק - אות רא

ומקושש לשם שמים נתכוין היינו בשביל אהבת התורה שיתגלה הלכה זו בעולם של חיוב מיתה למחלל שבת (כמו שכתבו תוס' בבא בתרא קי"ט ע"ב בשם מדרש) הגם דהוא יענש וזכה גם כן לבנות שנתלין בו כמו שאמרו (נדה ל"א סוף ע"א) חכמניות דרשניות ונתגלה גם כן על ידם פרשה מחודשת מדברי תורה בנחלות. כמו ששמעתי ענין הירושה עיקרו ירושת הכוחות של האב לבן. וידוע נוקבא הוא החשק וחסרון ודכורא המילוי ולכך הירושה לדכורא אך כשאין לו בן זהו שלא היה לו מילוי רק תוקף החשק לבד שזהו מסיטרא דנוקבא אז זה החלק גם הבנות יורשות. ומקושש שהיה לו החשק לתורה כל כך הגם שלא נתגלה ההלכה אלא במיתתו נמצא לא זכה להמילוי והיה לו רק החשק לכך לא היה לו כי אם בנות ונתגלה על ידם פרשה זו שהם יורשים כוחותיו במותו שאז היה מילוי חשקו וכוחותיו הוא החשק:

ספר ליקוטי אמרים - אות יא

וענין שני אלו דקול ודיבור הוא כמו שני מיני הולדות דברית המעור דכר ונוקבא כך יש שני הולדות בברית הלשון, וכמו שאמרו (בכורות מ"ד ע"ב) על פסוק (דברים ז', י"ד) לא יהיה בך עקר ביתך עקור מתלמידים ועקרה תפילתך עקורה וכו', כי כלל הדיבורים של האדם הם שני דיבורים אלו תורה הוא מה שהוא מחכים ויודע ומלמד לאחרים ותפילה מה שחסר ומבקש השלמה, ושני מיני דיבורים אלו מתפשטים בכל מיני דיבורי דצרכי עולם הזה, שמה שהוא חסר ומבקש השלמה הוא נמשך מדיבור דתפילה ומה שהוא מדבר מה שהוא יודע זהו מהתפשטות דיבורים דתורה, ותורה היא בקול כמו שאמרו בפרק כיצד מעברין (עירובין נ"ד.) דבטשה ברוריה במאן דגריס בלחישה וכן בשעת מתן תורה נאמר קולות ותפילה בלחש, וקול דכר דיבור נוקבא כידוע בזוהר לכך כאשר אין בכח קולו בתורה שיהיה נכנס ללב השומעים ויהיה משפיע ושימשכו תלמידים אחריו נקרא עקר בברית הלשון, וכאשר אין בכח דיבורו בתפילה להיות הדיבור בחיות אמר משיב הרוח נשיב זיקא להיות מקבל נקרא עקרה:
ואשה מזרעת תחילה יולדת זכר ותלה הנקיבות בזכרים וכו' כמו שאמרו (ברכות ח'.) לא מצלי אלא היכי דגרסי

ובמגילה (כ"ט.) להיפך לא גרסי אלא היכי דמצלי, כי על ידי קול תורה זוכה לתפילה ועל ידי תפילה מוליד קול תורה, ותפילה נקרא עבודה שבלב (תענית ב'.) שצריך יגיעה לכוין לבו חסידים הראשונים שוהים שעה אחת וכו' שיהיה דיבורו משורש חיותו כדי שיהיה בו כח הפועל, וזה נקרא כעבד לפני המלך העובד ביגיעה מה שאין כן תורה כשר שאין צריך יגיעה לכוין הלב רק על ידי ההעמקה בדברי תורה ממילא מתיישר הלב כטעם בראתי תורה תבלין (קידושין ל' ע"ב) כי מוחא וליבא תרין ריעין דלא מתפרשין על ידי החכמה שבלב מעורר גם כן הלב וממילא דיבורו הוא בשורש חיותו כי שורש החיות נמשך אחר החכמה דדברי תורה כמו שנאמר (קהלת ז', י"ב) החכמה תחיה את בעליה:

ולכן אמרו (עירובין נ"ד ע"ב) שיחו אלו בעלי תורה שכל שיחתן תורה ושיחה היינו מה שהוא משפה ולחוץ כמו מסיח לפי תומו, וכן אמרו משיחתו של רבן גמליאל למדנו בסוף פרק הישן (סוכה כ"א ע"ב) כי רבן גמליאל היה לו כח זה ביחוד כמו שאמרו (עירובין ס"ד ע"ב) מכאן למדנו שכיוון רבן גמליאל ברוח הקודש, ורוח הקודש היינו כשנובע מקודש עילאה כנזכר למעלה ושם היה דיבור בעלמא בקריאת שם הגוי שלא היה שייכות כוונה כלל רק שממילא כל דיבורו ושיחתו של בעל תלמיד הוא תורה נובע מחכמה העליונה דשורש חיותו ואין אצלו דיבור של בטלה, וכמו שאמרו (עיין רמב"ם הלכות דעות פרק ב' הלכה ד') על רב דלא שח שיחה בטילה מימיו ובפרק הרואה (ברכות ס"ב.) דשח ושחק וכו' רק דכל שיחתו תורה שהיה משורש החיות ולא דבר בטל, ולכן נקרא תורה חיי עולם ותפילה חיי שעה בפרק קמא דשבת (י'.) כי שניהם מקור חיות האדם שמוציא לפועל על ידי אותיות הדיבור:

ויש לאדם שני מיני חיות, האחד החיות המלובש בגוף שעליו יצדק מיתה במות הגוף ויש לחיים אלו גבול במדת ימיו שכל ימי חייו יש לו חיות זה של הנפש השופעת בגוף שזהו חיי עולם הזה שבחיים אלו הוא היגיעה דמצוות ומעשים טובים, ויש עוד חיות הנצחי דנפש מצד עצמה ולא מצד התלבשותה בגוף ומצד עצמה אין בה חסרון שיצטרך לעבודה דתפילה רק קול תורה הוא חיי עולם שנטע בתוכינו שזהו עסק הצדיקים בעולם הזה, דעולם הבא נברא בי' הוא על שם החכמה כנודע ועולם הזה בה' הוא ה' תתאה הרומז לתפילה כנודע, ועיקר הוא ודאי התורה כמו שאמרו (שבת שם) מניחים חיי עולם ועוסקין בחיי שעה רק מכל מקום גם זה אמת דברי האומר שם דברי תורה לחוד, כי באמת ראשית חכמה יראת ה' ואי יראת ה' אוצרו אין כי יגיעה דחיי שעה הכנה לזכות לחיי עולם כמו שאמרו (אבות ד', ט"ז) התקן עצמך בפרוזדור וכו' ומי שלא טרח בערב שבת וכו':

ספר ליקוטי אמרים - אות יג

ובריאת היצר מה' יתברך כמו שאמרו (בבא בתרא שם) בראת יצר הרע בראת יצר טוב והיינו כנ"ל מפסוק וייצר, ועל ידי זה ויפל ה' תרדימה שהיה שינה זו מכוחו של ה' יתברך ובאמת הוא לטובה דעל זה נבראת האשה:

וידוע מטעם האריז"ל סוד הנסירה לאדם וחוה להפריד חסדים מדינים עיין שם, פירוש כידוע בזוהר (ח"א קכ"ב ע"ב) המשיל אברהם ושרה לנפש וגוף וכן כל קדמונים קראו איש ואשה חומר וצורה ושרה היא חומר לנפש דאברהם וכן כל אשה לנפש דבעלה, היינו דודאי היא בת זוגו מששת ימי בראשית העזר שברא ה' יתברך כנגדו שלא יהיה בו ערבוב לעסוק בצרכי הגוף גם כן, וכמו שאמרו ז"ל (יבמות ס"ג.) במה עוזרתו אדם מביא וכו' חיטין כוסס וכו' והיא עוסקת בצרכי הגוף והוא בצרכי הנפש ואין נשקע בעניני הגוף והפרדה זו להיות צרכי גוף נעשים בפני עצמם ואין מתערבבים יחד עם עסקי נפש זה נעשה על ידי תרדימה כטעם ירידה שלצורך עליה:

ובספר הישר לרבינו תם זכר זה גם כן שיש לאדם זמנים שחושק בדבר ושמואס עיין שם, והוא הנפילות הידועות על פסוק (משלי כ"ד, ט"ז) שבע יפול צדיק וקם שאין האדם עומד במדריגתו ואינו זז מעבודתו אף רגע אחד דמאחר שנברא ביצר אילו היה כן לא היה אפשר להפריד הרע מהטוב כלל, כי הפרדה זו הוא על ידי כח התשובה וזה נעשה על ידי התרדימה שבינתיים ואחר כך מתעורר משינתו ושב ומתחרט, ועל ידי זה נפרד מעט מעט הרע מטוב ונשאר הטוב כולו בפני עצמו והרע הולך בימי התרדימה, מה שאין כן בלא תרדימה אי אפשר להפריד רק לעשות מן הרע טוב ולהפכו וזה אי אפשר לגמרי בעולם הזה שכבר נברא יצר הרע ועל זה אמרו (בראשית רבה ט', ו') טוב מאוד זו שינה, וכח האשה גם כן כל כבודה פנימה בשב ואל תעשה ופטורה גם כן ממצוות עשה שהזמן גרמא דרשות אחרים עליה ורק האיש יצא לפועלו ולעבודתו:

וכן שבת הוא דרגא דנוקבא כידוע רק שהוא מנוחה הבאה אחר היגיעה ומי שלא טרח בערב שבת וכו' והוא מעין העולם הבא שהוא אחר הפרוזדור דעולם הזה אחר כך נקרא דנח נפשיה שבא למנוחה, אבל אשה נבראת בערב שבת בזמן היגיעה וההשתדלות הנה מנוחה זו היא השכחת היגיעה דרצון ה' יתברך, אך זה צריך לענין בירור הלא תעשה ושלא יעשה את אשר לא רצה ה' שזה פועל התרדימה ההבדלה:

והבירור כנזכר והיינו כמו שאמרו (ילקוט ירמיה רס"ו) אנכי ולא יהיה לך בדיבור אחד נאמרו מה שאין וכו' לשמוע

כידוע דאנכי ולא יהיה לך הם שורש למצוות עשה ומצוות לא תעשה ומצד ה' יתברך הוא הכל בדיבור אחד וכטעם דו פרצופין בראו וזה נדרש גם כן מוייצר ותליא בפלוגתא אי שני יצרין או שני פרצופין עיין שם בהרואה (ברכות ס"א.) והיינו דהא בהא תליא דמצד שני יצרין היה צריך הנסירה שלא להיות שני פרצופין יחד ויהיה ערבוביא שאי אפשר לברר טוב מרע, דעל ידי היצרין הוא מה שאין וכו' לשמוע להיות יחד זריז במקום הצריך להזדרז לרצון ה' יתברך ועצל במקום שצריך להתעצל זה אי אפשר מצד היצר. ומי שבטבעו זריז יזדרז גם לעשות הרע והעצל יתעצל גם למעשה הטוב, וההפרדה על ידי התרדימות והנפילות שבינתים והוא מתחזק ומתגבר בכל כוחו שחוזר ונזכר ומקיץ משנתו על ידי זה מפריד מעט מעט ומברר כוחותיו שיהיו בלתי לה' לבדו כל אחד כפי מה שהוא צריך להשתמש בו:

ומצד שני פרצופין שהוא הבריאה מצד ה' יתברך אין שני יצרין, וזה סוד הידיעה ובחירה דמצד העולם הזה היא הבחירה שזה נעשה מצד התרדימה דהיינו העדר הדעת דבשינה מסתלק הדעת והידיעה, וכאשר האדם בשינה כמו בזמן הגלות אז כביכול ה' יתברך כן וכמו שנאמר (תהלים ע"ח, ס"ה) ויקץ כישן ה' כגבור מתרונן וגו', כנודע דעצמות האין סוף לית מחשבא תפיסא ואין נתפס בשום שם וכינוי כלל רק מצד התפשטות מדותיו באצילות קודשו שזה היה בעת הבריאה, רצה לומר שרצה ה' יתברך לברוא נבראים שיכירו כח מלכותו והתפיסה וההכרה שיש לנבראים בו זה נקרא עולם אצילות כפי חלוקת פרטי מדותיו שאין כאן מקומו:

וכאשר אין הנבראים מכירים אותו והם ישינים ובטלין מהכרת ה' יתברך הרי הוא כישן שהרי זהו עיקר האלקות, היינו מה שהוא מותפס בלבות הנבראים דמעצמות האין סוף אין אנו מדברים כלל דזה נקרא מה לפנים מה לאחור כידוע, וכאשר מתעוררים להכירו אז הוא שכביכול הוא מתעורר דזהו עצמותו מה שהוא נתפס וניכר לנבראים כנזכר, וזהו סוד הנסירה שפירש האריז"ל בעולמות עליונים כנזכר למעלה היינו דהכל אחד כפי הבדל ההכרה של הנבראים באמיתות ה' יתברך הוא עצמו הבדל בעצם אצילות קדשו, דזה סוד מה שאמרו (זוה"ק ח"ב ל"ב ע"ב) על פסוק (תהלים ס"ח, ל"ה) תנו עוז וגו' וצור ילדך וגו' דמעשה התחתונים פועל למעלה ובמקום אחר נאמר אם צדקת מה וגו' וכנודע זה ואין כאן מקומו:

ונודע דאהבה ויראה שורש לעשה ולא תעשה וכמו שאמרו (ירושלמי ברכות פרק ט' הלכה ה') דע שאתה מתייירא וכו' דע שאתה אוהב וכו', וכשהאדם אוהב לה' יתברך אז הוא גם כן ה' יתברך במדת החסד כי הלא האדם מכיר ה' יתברך בכח מדה זו וכשמתייירא הוא גם כן מצד ה' יתברך מדת הפחד והדין כנודע, ואצל ה' יתברך אהבה ויראה מעורבים יחד כטעם אני יראתי מתוך שמחתי וכו' (תנא דבי אליהו פרק ג'):

ובאמת הכל בדיבור אחד נאמרו רק מצד האדם פעמים משתמש בזו ופעם בזו כפי הצורך לניצוח היצר, וכן זה לעומת זה חס ושלום במעשיו הרעים גם כן וצריך לבירורים בדרך משל על דרך שכתב הרמב"ם (הלכות דעות פרק ב' הלכה ב') דמי שחלה בחולי המדות הרעות רפואתו לתפוס בקצה האחרון ולא בדרך המיצוע עיין שם:

ומצד היצר הרי כל אחד חולה באיזה מדה ודרך המיצוע נקרא עירבוב וקצה האחרון הוא ההפרדה ובאמת רצון ה' יתברך האמיתי הוא דרך המיצוע, וזהו טעם דבסגירת בשר תחתנה דהיינו השלמת אותה מידה לבדה עד הקצה האחרון ולא שמידה ההפכית תשלימנה, מן הצד השני יש אות ס' דמזה נולד שטן כח ההשטנה אף על צדיקים גמורים שכובשים את יצרם לגמרי ממש. מכל מקום רק יעקב אבינו ע"ה שהוא קו האמצעי כנודע לא מת ומטתו שלימה מה שאין כן אברהם ויצחק שתי הקצוות אין מיטתן שלימה ולפיכך נגזר מיתה על ידי האשה:

וכך רצה ה' יתברך שיתקנו גם שני הקצוות ויהיה מבורר מצד הבירור להיות איש ואשה זכו שם י' ביניהם (סוטה י"ז.) שהוא כטעם אין טיפה וכו' אלא אם כן טיפיים וכו' והטיפיים נכנסים בו, וכך בו י' ובה ה' שבהם נבראו שני עולמות כמו שאמרו ז"ל (מנחות כ"ט ע"ב) ועולם הבא על ידי י' שהוא על ידי טיפיים שלה דהיינו על ידי מה שיתקין עצמו בפרוזדור, מה שאין כן בעולם הזה הוא הטיפה שלו על ידי זה יוכל להתקין בפרוזדור דאלמלא הקב"ה עוזרו וכו' (סוכה נ"ב ע"ב) וכל טיפה חלוק לחמש נגד חמש פרצופין שהם חמישה כוחות שבנפש הידועים וכשיבואו לעולם איש ואשה דוגמת אדם וחוה שיבררו כוחותיהם כל אחד חלקו זה הקום ועשה בעבודת ה' יתברך וזה השב ואל תעשה בבירור גמור אז יבולע המות לנצח וישוב היחוד הגמור להיות אנכי ולא יהיה לך בדיבור אחד נאמר גם בפה ואוזן דבני ישראל כי ישוב להיות יחוד יותר מבורר שיהיה שני פרצופין ואף על פי כן הם פרצוף אחד, ואין כאן מקומו יותר:

ספר ליקוטי אמרים - אות י

פירוש כי האשה היא העזר שקבע ה' יתברך לאדם שאמר אעשה לו עזר בודאי אלמלא הקב"ה עוזרו וכו' שאמרו ז"ל (סוכה נ"ב.) הוא על ידי האשה שהכתוב אומר שה' יתברך עשאה לעזר ובתנאי כשזכה עוזרתו, ואז במילי דעלמא

עניני עולם הזה ותאוות היצר אתתך גוצא וכו' (בבא מציעא נ"ט.) כמו שאמרו ז"ל (יבמות ס"ג.) דיינו שמצילות מן החטא, ונמשלה לשדה שבה הוא הזריעה להוציא פירות כי הריבוי הוא רק על ידי העזר שקבע ה' יתברך ואי אפשר לאיש בלא אשה ולשניהם בלא שכינה, כי הריבוי אינו ביד השתדלות אדם כלל כמו שאמרו ז"ל (מועד קטן כ"ח.) בני וכו' לאו בזכותא וכו' רק עזר ה' יתברך, ובאדם עצמו גם כן יש שני המדות דכר הוא כח המשפיע דרך משל רב המלמד לתלמידים ונוקבא הכח שמקבל מה' יתברך ונצרך לסייעתא דשמיא ועזרתו יתברך, ועל ידי חיבורם הוא הריבוי והגידול וכטעם ומתלמידי יותר מכולם (תענית ז'.) כי היה יחוד דכר ונוקבא הוא ותלמידים וגם בו עצמו שהרב צריך לרחמי שמים לדעת מה יאמר לתלמיד מה שאין כן התלמיד אזניו קשובות לדברי רבו:
והנה באבות אמרו ז"ל (בראשית רבה ל', י') על פסוק (בראשית מ"ח, ט"ו) אשר התהלכו אבותי לפניו אלקים הרועה אותי וגו' שלא הוצרכו סעד לתומכן, והיינו מצד שהם איתנים ולא כמו הצאן הנמשכים אחר הרועה לכל אשר יוליכם רק הם הולכין מעצמם ואין צריכים עזר, ומצד הזה נאמר ביצחק כי עקרה היא פירוש העזר שלו היה איתן ולא כשדה הנחרש כי לא היה צריך עזר כנ"ל, ולכך על ידי התפילה שהוא בקשת עזר מה' יתברך בדבר זה והוצרך סעד לתומכו בדבר זה על ידי זה נעתר ממילא גם בזה:
[וידוע מספר מגיד מישרים (פרשת וישב) כי לפעמים האשה גם כן משורש דכורא אי אפשר לה להתעבר וצריך שיתעברו בה ניצוצין מנוקבא או בו, וזהו ויעתר לו ולא לה כי התפילה שהיא ניצוצין דנוקבא היה בו

ספר דובר צדק - קונטרס נר המצוות מצות עשה א'

והווין לו בנים זכרים כמו שאמרו בהמפלת (נדה ל"א.) אשה מזרעת תחילה יולדת זכר. פירוש זכר שהלידה הגונה ושלימה וכמו שאמרו (בבא בתרא ט"ז ע"ב) אשרי מי שבניו זכרים כי יש בתולדות המעשים טובים שני פנים וכמו שאמרו בפרק במה אשה (שבת ס"ג.) העושה מצוה כמאמרה שמע מינה שיש שאינה כמאמרה. ופירוש כמאמרה שהוא שלימה מצד החכמה שהוא כמאמר ה' יתברך על ציוויה שלא היתה הכוונה על המצוה הגולמית במעשה שזה מצד האדם הגולמי וגופני. אבל מצד מאמרה המכוון בה ברמיזתה מצד החכמה להודיע כי ה' אחד ושמו אחד אשר זהו מטרת כל המצוות ואליה יסובון, תולדה זכר כמו שאמרו (נדה ל"א ע"ב) זכר בא וככרו עמו שהככר הוא המקיים ונותן חיים, וחיות המצוה הוא כאשר שלימה מצד החכמה שהוא מדריגת האיש כמו שנתבאר לעיל. ובן חכם רצה לומר שהתולדה מצד החכמה ישמח אב שניתוסף על ידי המעשה חכמה במוח וזה ברא [דוקא כשהוא בשלימות כנ"ל ולא בת] מזכה אבא (סנהדרין ק"ד.) ועל ידי כן חוזר ומתעורר במוח ולב לעשות מצוות וזהו שכר מצוה מצוה (אבות ד', ב') ושאינה כמאמרה רצה לומר מצוה גולמית שעושה רק גולם המעשה לקיים רצון ה' מצד היראה שבלב וזה נקיה באה [וכנודע מטעם האר"י ז"ל דתפילה אחת ראויה מעלה עמה כמה תפילות הנדחות. וכן מצוה אחת שעושה מצד החכמה מעלה עמה כמה [דנושא אדם כמה נשים והוא דאפשר למיקים בספוקייהו (יבמות ס"ה.)] מצוות שאינם מצד החכמה ואין להם חיות בפני עצמם] רק נשי זכיין על ידי גובריהו ואשה מתברכת בכלל האיש כמו שאמרו בברכות (י"ז). ואי אפשר לעולם בלא זכרים ובלא נקבות כמו שאמרו בבבא בתרא (שם) כי אם יעשה הכל מצד החכמה יבוא לבטל כל מעשה המצוות בפועל. ובריאת ה' יתברך העולם היה שיצאו הדברים לפועל במעשה שזהו תכלית הבריאה בעולם גולמי ואדם הגופני. וזהו רק על ידי הנקבה שרצה
לומר מצוה הגולמית כי אם יהיה המעשים רק מצד החכמה אי אפשר שיהיה גולמי המעשים נראים ברורים בפועל מכוונים כמו שאמרו (ברכות ס"ג.) בכל דרכיך דעהו ואפילו לדבר עבירה. ואיתא בנזיר (כ"ג ע"ב) גדולה עבירה לשמה וכן מצינו בזוהר (עיין עשרה מאמרות מאמר אם כל חי חלק ג' סוף סימן כ"ב) דחנוך תופר מנעלים ובכל תפירה וכו' עיין שם. וכן האבות היו רועי צאן מסתמא לא היו מעשים ריקים כמו שכתב הרמב"ם בסוף ספרו מורה נבוכים, רק שהיו טובים מצד החכמה אבל גולם המעשה לא היה ניכר בבירור טובן. ואשרי מי שבניו זכרים אבל אי אפשר לעולם בלא נקבות שגם הם צורך לעולם שעל ידי רביה [פירוש התרבות נפשות המכירים את ה' ועוזו ופרסום אלקותו בתחתונים הגופניים] באה לעולם על ידי שניהם דוקא צריך תולדה מעשה גולמית שהיא ברורה לעין כל למעשה טובה הנמשכת אחר רצון ה' כפי גולמה. וכמו שאמרו (נדה מ"ה ע"ב) ויבן שנתן בה בינה יתירה. ופירוש בינה הוא דבר הברור כמו שנתבאר לעיל. וכמו שאמרו בהפועלים (בבא מציעא פ"ד.) שופרך לנשי כי יופי הגולם מיוחד לנשים ולא לאנשים. וכמו ששמעתי גם כן שעל הרוב מה שהוא תאוה לעינים כמצד החכמה שמיוחס לעין כמו שנתבאר לעיל אינו נחמד למראה עיני בני אדם. וכמו שאמרו (תענית ז'.) חכמה מפוארה בכלי מכוערה ואי הוו סני במראה הגולם היה גמירי טפי:
ולכך יצירת האיש היה מן העפר מגולמים פשוטים כמו עפר הוא נבנה שאין ההסתכלות על הגולם המעשה יהיה מה שיהיה כי בכל דרכיך דעהו ואפילו שיהיה הגולם דבר עבירה. אבל יצירת האשה מן הצלע שהוא גולם האדם

שגוון העולם טוב. וכשאשה מזרעת תחילה שהתחלת התולדה מן האשה והיינו שיראה קודמת לתורה כנ"ל שהתורה נובעת מן הכליות מעצמה דוגמת האבות. אז כל מעשיו דוגמתם מצד החכמה שהמעשה באה אחריה נמשכת ממנה כנ"ל אז יולדת זכר כנ"ל. מה שאין כן כשאיש מזריע תחילה שהתחלת הלידה הוא מתבונן בחכמתו ואחר כך צריך לבינת הלב היראה שירא עדיין שמא אין חכמה זו הגונה כפי רצון ה' כי עדיין אין לבו חלל בקרבו מאדים רעים העולים למוח להזריע חכמה רעה רחמנא ליצלן וצריך להתבונן ביראת ה' להתירא שלא לעשות מנגד רצונו ואין בידו לעשות רק הדבר הברור שהוא רצון ה' ככל מצוות ה' ואז התולדה נמשכת מן היראה ויולדת נקבה. והבן זה כי אין רצוני להאריך בזה כעת כי יצא חוץ מן המכוון שהתחלנו בו בזה׃

והנה זהו החילוק בין יושבי ארעא הקדושה לארעא מסאבתא שדומה [פירוש מצד הדמיון שהוא הגוף וגולמו הנגלה] כמי שאין לו אלוה (כתובות ק"י ע"ב). כי אמרו עניות לבבל נחית כמו שאמרו בקידושין (מ"ט ע"ב) ובשבת (קמ"ה ע"ב) שאינם בני תורה כמו שאמרו (נדרים כ"ב.) דלב רגז וכליון עינים ודאבון נפש בבבל כתיב שהם בתולדה חסירים בכל השלושה כוחות. לב רגז בתולדה חסרון בלב. וכליון עינים בחכמה דמכונה לעין כמו שכתבתי לעיל [וכמו שנאמר (ישעיה כ"ט, י"ד) אבדה חכמת חכמיו. ובינת נבונים היינו בינה שבלב תסתתר על ידי הרוגז שבלב] ודאבון נפש באיברי הגוף כמו שנאמר (דברים י"ב, כ"ג) הדם הוא הנפש שהוא כוחות הגוף. מה שאין כן אוירא דארץ ישראל בטבעו מחכים כמו שאמרו בבבא בתרא (קנ"ח ע"ב). והעיקר על שם החכמה שהוא הראש והכל נמשך אחריו והנולד שם תולדתו טובה וכמו שנאמר (תהלים פ"ז, ה') ולציון יאמר איש [ואיש פירוש הראוי להקרא איש בצלם ובדמות] יולד בה. ועיין בכתובות (ע"ה.) דחד מינן כי אתי להתם עדיף כתרי מינייהו. היינו כמאן דאמר (ברכות ל"ד ע"ב) דבמקום שבעלי תשובה עומדים אין צדיקים גמורים יכולים לעמוד׃

ספר מחשבות חרוץ - אות יח

ותחילת נפילה שינה דויפל תרדמה כמו שאמרו בבראשית רבה (י"ז, ה') על פסוק זה, שהוא אחד מששים במיתה (ברכות נ"ז ע"ב) שמסתלק החכמה ובינה, וכן כל המידות שהיה לו בהתחלת הבריאה שהאלקים עשה האדם ישר ומוכן לשבת בגן עדן, רק שראה שלא טוב היות האדם לבדו בסוד אמרו צדיק כי טוב, שהוא כח ההשפעה ולהוליד כדומה, וזה אי אפשר בלא עזר פנים בפנים ולא כמו שהיה תחילה דו פרצופין אחור באחור. ואז לא היה יניקה להחיצונים שהוא מאחוריים כנודע, והיינו דהכרת אדם בפנים כמו שנאמר (ישעיה ג', ט') הכרת פניהם ענתה, ושם ניכר בצלם אלקים שעל פניו דכל רואיהם יכירום דאתם קרוים אדם, מה שאין כן באחוריים אין היכר, ובתחילה שהיו דו פרצופין ומכל צד היה פנים לא היה שום העלם לצורת אדם, ולא היה שום מקום אחיזה למי שאינו מצורת אדם להתדמות גם כן לאדם [ולהתחבר אליו עד שיגיע לעת אשר שלט האדם באדם וגו', דרצה לומר האדם בליעל שאוחז באדם דקדושה לרע לו כידוע] ואין שטן ואין פגע רע, עד אחר הנסירה דויסגור בשר תחתנה אז נברא השטן, ואף על פי שזה לטובה שיתוספו התפשטות הנפשות של כל הדורות ולא תוהו בראה לשבת יצרה וזהו יסוד עולם על ידי הצדיק המשפיע נפשות יקרות, מכל מקום שם אחיזת השטן וכמו שנאמר (בראשית ל"ב, כ"ה) ותקע כף ירך יעקב׃